

“ดีที่สุดคือจตุรบาท”

กับแนวคิดจริยศาสตร์ไทย*

ภัทรพร สิริกาญจน

ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง

ราชภัฏบรพ

บทคัดย่อ

“ดีที่สุดคือจตุรบาท” เป็นข้อความที่ปรากฏอยู่ใน ส.ค.ส. พ.ศ. ๒๕๕๖ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มีความหมายลึกซึ้งชวนคิดคำนึงถึงสัตว์สี่เท้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัข ซึ่งเป็นสัตว์ที่ดีที่สุดในโลก คุณความดีของสุนัข เช่น ความเป็นมิตร ความจงรักภักดีต่อเจ้าของ และอื่น ๆ อีกหลายประการนั้น ยากที่จะหาสัตว์อื่นใดเปรียบปานได้ ในขณะที่ชาวตะวันตกโดยทั่วไปเชื่อว่าสุนัขไม่มีชีวิตทางจริยธรรม ชาวไทยส่วนใหญ่ผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กลับเชื่อมั่นว่า สุนัขทำดีทำชั่วได้ หรือทำกรรมได้ การนำสุนัขมาเป็นแบบอย่างทางศีลธรรม จึงอาจลดความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนของเรา และส่งเสริมให้แนวคิดจริยศาสตร์ของเราสว่างไสวขึ้นได้บ้าง

คำสำคัญ : จตุรบาท, สุนัข,
แนวคิดจริยศาสตร์

“ดีที่สุดคือจตุรบาท” เป็นข้อความที่ปรากฏอยู่ใน ส.ค.ส. พ.ศ. ๒๕๕๖ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย โดยทรงออกแบบด้วยคอมพิวเตอร์ พร้อม

* บรรยายในการประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชภัฏบรพ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ข้อความ “สรุปปี ๒๕๔๕ : ดีที่สุดคือ จตุรบาท” และมีภาพประกอบเป็นรูปสุนัขในพื้นที่ตารางสี่เหลี่ยมรวมทั้งสิ้น ๖๔ ตัว หลังจากที่ ส.ค.ส. ดังกล่าวได้ รับการเผยแพร่ไปทั่วพระราชอาณาจักร ก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อความนี้แต่ประการใด ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าคนทั่วไปไม่แน่ใจว่า ตนเองเข้าใจข้อความดังกล่าวได้อย่าง ถ่องแท้หรือไม่ คงแปลความหมายได้ เพียงง่าย ๆ ว่า “ดีที่สุดคือสัตว์สี่เท้า” เป็นต้น ผู้เขียนเองก็ไม่อาจหาญพอที่จะกล่าวได้ว่าตนเองเข้าใจความหมายของข้อความได้อย่างครบถ้วน แต่ก็มั่นใจว่า สิ่งที่พระราชทานมาให้ชาวไทยทั้งประเทศนั้นย่อมต้องแฝงแนวคิดที่ลุ่มลึกและมีคุณค่าอันเกื้อหนุนต่อพสกนิกรทุกคนของพระองค์อย่างแน่นนอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดทางจริยศาสตร์ไทยซึ่งส่งเสริมการดำรงชีวิตที่เกื้อกูลกันและมั่นคงสงบสุข เหมือนเช่นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานแก่ชาวไทยมาก่อนแล้ว

แนวคิดจริยศาสตร์ไทยกับแนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตก

จริยศาสตร์คือ ความรู้ที่ว่าด้วยการประเมินความดีความชั่ว เมื่อเราศึกษาวิชาด้านปรัชญาสาขาจริยศาสตร์ในสถาบันใดก็ตาม เรามักถูกตีกรอบให้เข้าใจจริยศาสตร์ตามแนวคิดของตะวันตกซึ่งกำหนดให้การประเมินความดีความชั่วนั้นเป็นเรื่องเฉพาะของมนุษย์ และเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์เท่านั้น เราไม่ประเมินความดีความชั่วของสัตว์ในด้านจริยธรรม และเราก็ไม่ยอมให้สัตว์มีส่วนในการประเมินความดีความชั่วของมนุษย์ ดังเห็นได้จากพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ที่ให้คำจำกัดความว่า “ethics จริยศาสตร์ : ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าต้องการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรหนุก ไม่ถูก ดี ไม่ดี ควร ไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม^๑ นักจริยศาสตร์จึงพยายามวิเคราะห์และอธิบายพฤติ-

กรรมและการวินิจฉัยทางศีลธรรมพยายามกำหนดความหมายและข้อความที่เกี่ยวกับศีลธรรม พยายามวางกฎเกณฑ์หรือปทัฏฐานในการควบคุมพฤติกรรมให้ถูกต้อง และกำหนดแบบแผนการกระทำอันเป็นอุดมคติสำหรับมนุษย์ทุกคน^๒

การที่จริยศาสตร์ตะวันตกให้ความสำคัญต่อมนุษย์และถือว่าการตัดสินดีชั่วเป็นเรื่องของมนุษย์นั้น อาจมีที่มาพอจะประมวลได้ดังนี้

๑. ศาสนายิวและศาสนาคริสต์ กล่าวคือ ทั้งศาสนายิวและศาสนาคริสต์ต่างก็ยอมรับคำสอนในคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิม (Old Testament) ซึ่งกล่าวถึงการสร้างโลกของพระเป็นเจ้า โดยพระเป็นเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่งตามลำดับ เช่น พืช สัตว์ และสร้างมนุษย์เป็นสิ่งสุดท้าย เพื่อให้อยู่รอดได้จากการใช้ประโยชน์จากสิ่งสร้างสรรค์ก่อนหน้านั้น ดังที่พระคัมภีร์ได้บันทึกไว้ว่า

พระเจ้าทรงอวยพระพรแก่มนุษย์ ตรัสแก่เขาว่า “จงมีลูกดกทวีมากขึ้นจนเต็มแผ่นดิน จงครอบครองฝูงปลาในทะเล และฝูงนกในอากาศกับบรรดาสัตว์ที่เคลื่อนไหวบนแผ่นดิน” พระเจ้าตรัสว่า “ดูเถิด เราให้พืชที่มีเมล็ดทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ทั่วพื้นแผ่นดิน และต้นไม้ทุกชนิดที่มีเมล็ดในผลของมันแก่เจ้า เป็นอาหารของเจ้า ฝ่ายสัตว์ทั้งหลายบนแผ่นดิน นกทั้งปวงในอากาศ และบรรดาสัตว์เลื้อยคลานบนแผ่นดิน ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีลมปราณนั้น เราให้พืชเขียวสดทั้งปวงเป็นอาหาร”^๓

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

^๒ Ethel M. Albert, Theodore C. Denise, and Sheldon P. Peterfreund, *Great Traditions in Ethics* (New York : D. Van Nostrand Company, 1969) p.7.

^๓ ปฐมกาล ๑ : ๒๘ ในสมาคมพระคริสตธรรมไทย, พระคริสตธรรมคัมภีร์ (กรุงเทพฯ : ไบเบิ้ลที่พิมพ์, ไบเบิ้ลที่พิมพ์), หน้า ๒.

ข้อความดังกล่าวได้ถูกนักการศาสนาตีความและตีปฏิบัติในแนวต่าง ๆ นักวิชาการบางคนมีความเห็นว่าเป็นเรื่องราวการสร้างโลกในปฐมกาลแสดงถึงแนวคิดทางศาสนายิวและศาสนาคริสต์ที่ว่า พระเป็นเจ้าสร้างสัตว์ต่าง ๆ มาในโลกเพียงเพื่อสนองประโยชน์ของมนุษย์เท่านั้น^๔ เช่น เพื่อเป็นอาหารและเป็นแรงงานรับใช้มนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมากขึ้น ลินน์ ไวต์ (Lynn White ค.ศ. ๑๙๐๗ - ๑๙๘๗) นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ยุคกลางชาวอเมริกันก็มีทัศนะทำนองเดียวกันว่า วิถีทางนิเวศวิทยาของ

เราเกิดจากต้นตอ คือ ศาสนายิวและศาสนาคริสต์ที่สนับสนุนให้มนุษย์เป็นใหญ่เหนือโลกธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดความอหังการที่คอยจ้องเอาเปรียบโลกและทำลายล้างธรรมชาติ จนในที่สุดก็นำพาหายนะมาสู่โลกและตนเอง^๕ ความอหังการดังกล่าวเกิดความเชื่อว่าตนเป็นฉายาของพระเป็นเจ้า (Image of God) ซึ่งหมายความว่า พระเป็นเจ้าได้ทรงสร้างมนุษย์ให้มีลักษณะบางประการเหมือนพระองค์ และแตกต่างจากสัตว์อื่นทั่วไป กล่าวคือ มนุษย์มีวิญญาณ (soul) จึงพัฒนาคุณธรรมได้ มนุษย์มีสติปัญญาจึงมี

ความเข้าใจและความรอบรู้ และมนุษย์มีความสามารถในการริเริ่มสร้างสรรค์ คุณสมบัติดังกล่าวนี้ไม่มีอยู่ในสัตว์เดรัจฉาน^๖ นอกจากนี้ ลินน์ ไวต์ ยังชี้ให้เห็นว่า หากชาวตะวันตกยอมรับศาสนาแบบวิญญูณนิยม (Animism) ต่อไป แทนที่จะเลือกมายอมรับนับถือศาสนาคริสต์ มนุษย์อาจมีชีวิตอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติและไม่ทำลายล้างธรรมชาติเช่นในปัจจุบัน เพราะแนวคิดแบบวิญญูณนิยมไม่ทำให้มนุษย์เป็นใหญ่ แต่ให้ธรรมชาติเป็นใหญ่ ทั้งนี้ ลินน์ ไวต์ ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

ในสมัยโบราณ ต้นไม้ทุกต้น น้ำพุ และลำธารทุกสาย ตลอดจนเนินเขาแต่ละแห่งล้วนมีภูตผู้พิทักษ์มนุษย์ เข้าถึงภูตเหล่านี้ได้ แต่ภูตทั้งหลายก็แตกต่างจากมนุษย์อยู่มาก เช่น เซนทอร์ (คนครึ่งม้า) ฟอน (คนครึ่งแพะ) และนางเงือก ก่อนที่จะตัดไม้ ระเบิดภูเขาหรือสร้างเขื่อนกั้นทางน้ำ จำเป็นต้องเอาใจภูตผู้ดูแลสถานที่เหล่านั้นให้อยู่ในความสงบ เมื่อศาสนาคริสต์เข้ามาทำลายลัทธิวิญญูณนิยมของพวกนอกศาสนาแล้ว การเอาไรต์เอาเปรียบธรรมชาติโดยไม่สะดุ้งสะเทือนต่อความรู้สึกของสิ่งธรรมชาติทั้งปวงย่อมเกิดขึ้นได้^๗

กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้ามนุษย์ไม่มีแนวคิดที่ตนเองมีความสำคัญเหนือสรรพสิ่งและเป็นศูนย์กลางของโลก ธรรมชาติ (Anthropocentric) มนุษย์ย่อมมีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ใช่ประโยชน์

จากธรรมชาติตามอำเภอใจ มีความเกรงใจ และเกรงกลัวอำนาจของธรรมชาติ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้เพียงเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต และทำให้พืชและสัตว์ได้รับการอนุรักษ์

ให้มีชีวิตอยู่ต่อไปอีกยาวนาน ในขณะที่แนวคิดกระแสหลักของศาสนาคริสต์ให้ความสำคัญต่อมนุษย์เหนือสัตว์โลกอื่นอย่างเด่นชัด แนวคิดและแนวปฏิบัติของนักบุญฟรานซิส

^๔ Jeffrey Olen and Vincent Barry, **Applying Ethics** (Belmont, CA : Wadsworth Publishing Company, 1999), p.403.
^๕ Lynn White, "The Historical Root of Our Ecological Crisis" in **Environmental Ethics**, ed. Louis P. Pojman (Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 1998), p.15.
^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาฮาลาล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๕-๑๔๐.
^๗ Lynn White, "The Historical Roots of Our Ecological Crisis," in **Environmental Ethics**, p.19.

แห่งอัสซีซี (St. Francis of Assisi, ประมาณ ค.ศ. ๑๑๘๑ - ๑๒๒๖) กลับไม่เป็นเช่นนั้น นักบุญฟรานซิสให้ความสำคัญต่อสัตว์โลกทั้งปวงเท่าเทียมกัน และถือว่าทุกชีวิตสามารถเข้าถึงพระเป็นเจ้าได้ จริยธรรมมิได้เป็นสิ่งที่ผูกขาดเฉพาะเรื่องของมนุษย์ สัตว์อื่น ๆ ก็

พัฒนาจริยธรรมและคุณความดีได้เช่นเดียวกัน ความรู้สึกที่นักบุญฟรานซิสมีต่อสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัวเป็นความรู้สึกถึงความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกันของโลกธรรมชาติ ทุกสิ่งมีคุณค่าในสายพระเนตรของพระเป็นเจ้า มีประโยชน์เกื้อกูลกันในโลกธรรมชาติ และมีบท

บาทแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่และพระกรุณาของพระเป็นเจ้าตามวิถีทางของมัน ไม่น้อยไปกว่าบทบาทของมนุษย์ เช่น บทประพันธ์ตอนหนึ่งที่นักบุญฟรานซิสเขียนขึ้นเพื่อสรรเสริญพระเป็นเจ้าขณะที่ท่านป่วยอยู่ที่เมืองซานดามิอาโน ในประเทศอิตาลีว่า

ขอให้พระองค์ทรงพระเจริญพร้อมด้วยสิ่งที่ทรงสร้างทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพี่ดวงอาทิตย์ที่เคารพ ผู้ที่พระองค์ใช้ให้ส่องสว่างแก่เราแต่เช้าจนพลบ ผู้ที่งดงามและเปล่งรัศมีอันวิเศษสุด เป็นสัญลักษณ์แต่พระองค์ผู้สูงสุด^๔

เรื่องราวของความรัก และความเมตตาที่นักบุญฟรานซิสมีต่อสัตว์มีอยู่หลายตอน การที่ท่านสามารถเทศนาสั่งสอนสัตว์ให้สัมผัสความรักของพระเป็นเจ้าและมีคุณธรรมได้ ย่อมแสดงว่าสัตว์สามารถมีพัฒนาการทางจริยธรรมและไม่มีแต่เพียงสัญชาตญาณ เรื่องที่มักหยิบยกมาเป็นตัวอย่างกันอย่าง

แพร่หลายคือเรื่องการกลับใจของสุนัขป่าแห่งกับบิโอ

สุนัขป่าแห่งเมืองกับบิโอมีความดุร้ายมาก มักไม่ได้ล่าเฉพาะสัตว์ด้วยกันเป็นอาหารแต่กินมนุษย์ด้วย แม้เจ้าเมืองจะส่งทหารออกไปปราบอย่างไรก็ไม่เป็นผล นอกจากจะทำให้มันดุร้ายมากขึ้นเท่านั้น จะเป็นด้วยพระเป็นเจ้า

ทรงมีพระประสงค์ให้นักบุญฟรานซิสได้มีโอกาสแสดงพระคุณให้ปรากฏหรือไม่ก็ตาม บังเอิญให้ท่านนักบุญได้อยู่ที่เมืองนั้นพอดี ท่านนักบุญจึงอาสาไปเจรจากับสุนัขป่ากลับใจ ท่านได้กล่าวต่อสุนัขป่าว่า

น้องสุนัขป่า เจ้าได้ทำให้บริเวณนี้ประสบภัยอย่างใหญ่หลวง การทำลายสัตว์โลกของพระเจ้าอย่างไร้ความปราณีนับเป็นอาชญากรรมมหันต์ เจ้าไม่เพียงแต่ฆ่าสัตว์โลกที่ไร้เหตุผลรู้คิดเท่านั้น แต่ยังหาญฆ่ามนุษย์ที่เป็นฉายาของพระเจ้าด้วย สมควรที่เจ้าจะถูกประหารเยี่ยงโจรหรือฆาตกรใจดำชั่ว คนทุกคนจึงประณามและเป็นศัตรูต่อเจ้า แต่น้องสุนัขป่า เราต้องการให้เจ้ากับคนเหล่านั้นอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ให้พวกเขายกโทษให้เจ้าทั้งคนและฝูงสุนัขจะได้ไม่ติดตามล่าเจ้าอีกต่อไป^๕

^๔ St. Francis of Assisi, *The Little Flowers of St. Francis*, trans. Raphael Brown (New York : Image Books, 1958), p.317

^๕ Ibid., p.89.

สุนัขป่าก็ผกผันแสดงอาการ เข้าใจและตอบรับ นักบุญฟรานซิสให้ สัญญาว่าจะให้ประชาชนนำอาหารมา ให้สุนัขป่าทุกวัน เพื่อไม่ให้หิวโหยจน ต้องล่าเหยื่อ และสุนัขป่าก็รับปากว่าจะ ไม่ล่าคนและสัตว์อีกต่อไป ทุกคนจึงอยู่ อย่างมีความสุข จนกระทั่งวันหนึ่ง สุนัข ป่าได้หายหน้าไป ไม่ได้มารับอาหาร จากชาวเมืองเช่นเคย เนื่องจากมันแก่ ตาย ชาวเมืองจึงพากันเศร้าใจและ คิดถึงสุนัขป่าผู้กลับใจ

เรื่องนี้นักบุญฟรานซิสบันทึกไว้ว่า แม้จะมีลักษณะเป็นตำนานหรือนิทาน สอนใจ แต่ก็แสดงถึงทัศนคติที่ท่านมี ต่อสัตว์และธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันระหว่าง มนุษย์กับสัตว์ในลักษณะที่มนุษย์มิได้ เป็นนายของสัตว์ แต่มีความรักและความเมตตาต่อสัตว์เยี่ยงบุคคลหรือ สมาชิกของโลกธรรมชาติด้วยกัน

๒ ปรัชญาตะวันตก ปรัชญา ตะวันตกมีหลายระบบและหลายแนวคิด คล้ายคลึงกันบ้าง แตกต่างขัดแย้งกัน บ้าง ไม่มีความเป็นหนึ่ง และไม่อาจ กลมกลืนประนีประนอมกันได้ ปรัชญา ตะวันตกโดยทั่วไปให้ความสำคัญต่อ มนุษย์เหนือสัตว์โลกอื่น ๆ โดยเฉพาะ ปรัชญากรีกโบราณหรือปรัชญาระบบที่ พัฒนามาจากปรัชญากรีกโบราณ ที่ ถือว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (Rational being) ในขณะที่สัตว์อื่นไม่มี นักปรัชญาที่ถือว่ามนุษย์เป็นผู้มี

เหตุผล แต่สัตว์ไม่มีความคิดเหตุผล ที่ ขอยกมากล่าวถึงในที่นี้คือ อิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant ค.ศ. ๑๗๒๔ - ๑๘๐๔) เขาเกิดในครอบครัวที่นับถือ ศาสนาคริสต์นิกายลูเทอแรนอย่างเคร่ง ครัดในเมืองเคอนิกส์แบร์ก (Konigs- berg) ประเทศเยอรมนี ต่อมาได้เป็น อาจารย์สอนวิชาปรัชญาที่มหาวิทยาลัย เคอนิกส์แบร์ก และเป็นนักปรัชญา ชั้นนำของโลกตะวันตก เขามีงานเขียน เป็นจำนวนมากทางด้านอภิปรัชญา ปรัชญาศาสนา และจริยศาสตร์

คานต์เชื่อว่าสัตว์โลกทั่วไปที่ไม่ใช่ มนุษย์นั้นไม่สามารถพิจารณาเรื่องทาง ศีลธรรมได้ สัตว์ไม่สามารถมีความคิด และการตัดสินใจได้อย่างเป็นอิสระ มัน ไม่สามารถกระทำการต่าง ๆ โดยใช้เหตุ ผล และไม่สามารถทบทวนเหตุผลของ ตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ มันจึงขาดคุณ- สมบัติของความบุคคล (Person)^{๑๐}

นอกจากนี้ ในฐานะที่มนุษย์เป็น สัตว์ที่มีเหตุผล (Rational being) คานต์ จึงเห็นว่ามนุษย์กำหนดเป้าหมายของ ตนเองได้ และไม่ควรถูกผู้ใดใช้เป็น เครื่องมือ หากผู้ใดก็ตามเอาเปรียบ หลอกใช้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นเครื่อง มือ คานต์จะถือว่าผู้นั้นทำชั่ว ส่วนสัตว์ เป็นสิ่งมีชีวิตที่ไร้เหตุผล จึงเข้าไม่ถึง กฎศีลธรรมและไม่สามารถรู้ตัวได้ว่าด้วย ตนเอง ในเมื่อสัตว์กำหนดและรับรู้กฎ ศีลธรรมไม่ได้ มนุษย์จึงเอาเปรียบและ ใช้สัตว์เป็นเครื่องมือได้^{๑๑}

อย่างไรก็ตาม คานต์ก็สนับสนุนให้ มนุษย์มีความเมตตาตากรุณาต่อสัตว์ เพราะการแสดงคุณธรรมดังกล่าวช่วย ให้มนุษย์สามารถพัฒนาอุปนิสัยที่ดี งามของตนเองให้ก้าวหน้า และเอื้อให้ มนุษย์สามารถปฏิบัติต่อมนุษย์ผู้อื่นได้ อย่างมีวิจรรณญาณมากขึ้น หน้าทีของ มนุษย์ต่อสัตว์จึงเป็นเพียงหน้าที่โดย อ้อมต่อมนุษย์ด้วยกันนั่นเอง

โดยธรรมชาติสัตว์มีคุณลักษณะ บางประการคล้ายคลึงกับของมนุษย์ เช่น ความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ และความอดทน การที่มนุษย์เห็นคุณค่าของ ความซื่อสัตย์ที่สัตว์มีต่อมนุษย์ และตอบสนองการแสดงคุณลักษณะ ดังกล่าวของสัตว์อย่างเหมาะสม ย่อม แสดงว่ามนุษย์ผู้นั้นมีระดับสติปัญญา และพื้นฐานทางจริยธรรมไม่น้อยไปกว่า ผู้ที่เห็นคุณค่าของ ความซื่อสัตย์เพียง เฉพาะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น สมมุติว่า มีสุนัขตัวหนึ่งได้รับใช้เจ้านาย ของมันมาอย่างซื่อสัตย์ จงรักภักดีเป็น เวลานาน ถ้ามันเป็นคน การรับใช้บริการ เช่นนี้ย่อมสมควรได้รับรางวัลตอบแทน ต่อมาสุนัขตัวนี้ได้แก่ซราลงจนรับใช้ไม่ ไหวอีกแล้ว เจ้านายผู้มีความสำนึกทาง จริยธรรมก็สมควรจะเลี้ยงดูมันต่อไป ตลอดอายุขัย ในความคิดของคานต์ นี้ เป็นการกระทำตามหน้าที่ประการหนึ่ง เพราะการกระทำของเราต่อสัตว์ก็เกิด มาจากฐานความคิดเหตุผลอันเป็น สากลของเราที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตทั่วไป ถ้า

^{๑๐} Jeffrey Olen and Vincent Barry, *Applying Ethics*, p.43.

^{๑๑} Immanuel Kant, "Rational Being Alone Have Worth," in *Environmental Ethics*, p.33

สุนัขแก่ชราจนทำงานรับใช้เจ้านายไม่ไหวและเจ้านายเลือกใช้วิธียิงสุนัขทิ้ง แม้เจ้านายจะไม่ล้มเหลวในการทำหน้าที่ของตนเองเพราะสุนัขไม่สามารถตัดสินใจ การกระทำของมนุษย์ได้ แต่บุคคลผู้เป็นเจ้านายนั้นก็ทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเอง และแสดงให้เห็นข้อบกพร่องในการใช้เหตุผลที่จะใช้กับมนุษย์ด้วยกันต่อไป กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้าเรามีความรู้สึกสงสารและเมตตาสัตว์ได้ เราก็มีความรู้สึกดังกล่าวต่อมนุษย์ได้เช่นกัน เพราะความรู้สึกดังกล่าวมาจากฐานความคิดจิตใจเดียวกันซึ่งเป็นคุณสมบัติประจำตัวของเรา^{๑๒}

นักปรัชญาที่มีความเห็นในเรื่องจริยธรรมต่อสัตว์คล้ายคลึงกับคานต์อีกคนหนึ่งคือ กอทท์ฟรีด วิลเฮล์ม ฟอนไลบ์นิซ (Gottfried Wilhelm von Leibniz ค.ศ. ๑๖๔๖ - ๑๗๑๖) นักปรัชญาชาวเยอรมัน เมื่อไลบ์นิซทดลองเอาหนอนตัวหนึ่งมาศึกษาพฤติกรรมเสร็จแล้วเขาก็บรรจุวางมันกลับไปเกาะไปไม้บนต้นตามเดิมอย่างระมัดระวังโดยไม่ให้เป็นอันตราย เพราะเขาไม่ต้องการทำลายมันอย่างไร้เหตุผล ความรู้สึกอ่อนโยนต่อสัตว์แม้ต่ำต้อยก็เป็นพื้นฐานในการพัฒนาความรู้สึกเมตตา กรุณาต่อมนุษย์ด้วยกันได้^{๑๓}

นักปรัชญาบางคนอาจมีความรู้สึก

ในทางตรงข้าม เช่น เรอเน เดการ์ต (René Descartes ค.ศ. ๑๕๙๖ - ๑๖๕๐) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส เดการ์ตมีทัศนะว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่รู้จักคิดมีเหตุผล ประกอบด้วยร่างกายและจิตวิญญาณ แก่นสำคัญของมนุษย์คือจิต และความสำคัญของจิตไม่ได้อยู่ที่ความฉลาดหลักแหลม แต่อยู่ที่ความสำนึก รู้ความคิดและความมีอยู่ของตนเอง มนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่มีความสำนึกว่าตนเองมีตัวตนอยู่ ส่วนสัตว์ทั่วไปเป็นเพียงเครื่องจักรที่ไร้สำนึกหรือหุ่นยนต์เท่านั้น เพราะมันไม่มีความรู้สึกนึกคิดแต่อย่างใด^{๑๔}

ปรัชญาตะวันตกบางระบบอ้างอิงกฎสังคมซึ่งมีที่มาจากสัญญาประชาคม (Social Contract) ในเรื่องการตัดสินใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับสัตว์ โดยอ้างว่า สัตว์อยู่นอกกระบวนการของสัญญาประชาคมและไม่ได้ร่วมเซ็นสัญญาด้วย มันจึงไม่มีสิทธิเรียกร้องสิ่งใดจากสังคม ซึ่งหมายความว่า มนุษย์จะปฏิบัติต่อมันอย่างไรก็ได้ และถ้าเป็นเช่นนี้ เราจะตอบปัญหาเกี่ยวกับเด็กทารกได้อย่างไร เพราะเด็กก็ได้รับรู้สัญญาประชาคมเช่นกันและจำเป็นต้องอาศัยการปกป้องจากผู้อื่น ในกรณีนี้ เด็กผู้ไร้เดียงสาและสัตว์ย่อมอยู่ในสถานะทางสังคมเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตนเองไม่ได้เซ็น

สัญญาประชาคม แต่ได้รับการปฏิบัติดูแลและปกป้องจากผู้อื่นที่ร่วมสร้างสัญญาประชาคมนั้น เช่น เด็กได้รับการปกป้องจากพ่อแม่ สัตว์ได้รับการปกป้องจากเจ้านายหรือองค์กรต่าง ๆ^{๑๕}

ประเด็นในการถกเถียงเรื่องการมีจริยธรรมต่อสัตว์ของโลกตะวันตกอาจสรุปได้ดังนี้

๑) ผู้ที่เห็นว่ามนุษย์ควรปฏิบัติต่อสัตว์ให้เท่าเทียมกับมนุษย์มีเหตุผลว่า โลกนี้ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อมนุษย์เพียงเผ่าพันธุ์เดียว ทั้งสัตว์และมนุษย์ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ การทำให้มนุษย์และสัตว์เจ็บปวดจึงเป็นการกระทำที่เลวเช่นเดียวกัน

๒) ผู้ที่เห็นว่ามนุษย์และสัตว์ไม่มีสถานภาพในโลกธรรมชาติและในสังคมเท่าเทียมกันมีแนวคิดแบบเผ่าพันธุ์นิยม (Speciesists) กล่าวคือมีความคิดว่า มนุษย์มีสถานภาพและความสำคัญเหนือกว่าสัตว์ เช่น มีจิตวิญญาณในขณะที่สัตว์ไม่มี การทำร้ายสัตว์หรือฆ่าสัตว์สามารถทำได้โดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ความถูกผิดและความควรไม่ควรเป็นเรื่องเฉพาะของมนุษย์และมนุษย์เท่านั้นเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์

ในปัจจุบัน เราอาจเห็นว่า ชาวตะวันตกเป็นหัวขบวนในการรณรงค์

^{๑๒} Ibid., p.34.

^{๑๓} Loc. cit.

^{๑๔} Anthony Kenny, "Descartes or Kant," in *The Oxford Illustrated History of Western Philosophy*, ed. Anthony Kenny (New York : Oxford University Press Inc., 1994), p.113.

^{๑๕} Tom Regan, "The Case for Animal Rights," in *Applying Ethics*, ed. Jeffrey Olen & Vincent Barry, p.425

ต่อสู้เพื่อสวัสดิภาพและความอยู่ดีกินของสัตว์ มีการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ เพื่อเลี้ยงดูสัตว์และปกป้องสัตว์จากการถูกทำร้าย ในขณะที่ชาวไทยกลับช่วยเหลือสัตว์กันไปตามอัตภาพ ไม่ได้ก่อตั้งองค์การและดำเนินการเพื่อสัตว์กันอย่างครึกโครม เช่น คนไทยส่วนใหญ่พอใจให้ข้าวปลา เลี้ยงดูสัตว์เร่ร่อน หรือพระสงฆ์ช่วยดูแลสุนัขและแมว ที่มีผู้นำมาปล่อยในวัด การรวมตัวเพื่อเป็นกลุ่มองค์กรช่วยเหลือสัตว์ของคนไทยเพิ่งเกิดขึ้นไม่ถึงสิบปีที่ผ่านมา และเกิดจากการชี้แนะของนักต่อสู้เพื่อสิทธิของสัตว์ชาวตะวันตก และยังไม่ปรากฏว่ามีกลุ่มคนไทยไปนอนประท้วงขวางการทำร้ายสัตว์หรือการล่าสัตว์ เช่น ชาวตะวันตกที่มีการลอยเรือขวางการล่าแมวน้ำหรือการล่าปลาวาฬในมหาสมุทร

ความเมตตากรุณาสัตว์ของชาวตะวันตก มีพื้นฐานมาจากการตระหนักว่าสัตว์เป็นสิ่งสร้างสรรค์ของพระเป็นเจ้า แม้จะด้อยกว่ามนุษย์ก็ตาม ซึ่งเป็นผลจากความเชื่อทางศาสนาฮิวและศาสนาคริสต์ นอกจากนี้ ยังมาจากแนวคิด

ปรัชญาทางสังคมและการเมืองว่าด้วยเรื่องสิทธิและหน้าที่เช่นสิทธิของสมาชิกในสังคม เมื่อยอมรับว่าสัตว์คือสมาชิกของสังคม เช่นเดียวกับทารกผู้ไร้เดียงสาผู้อยู่ในอุปการะของผู้ปกครองซึ่งมีส่วนสร้างสัญญาประชาคม สัตว์ก็ย่อมมีสิทธิในการดำรงชีวิตและได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ด้วยเหตุนี้ การฆ่าสัตว์ที่มีเจ้าของจึงเป็นความผิดมากกว่าการฆ่าสัตว์เร่ร่อน

ส่วนความเมตตากรุณาสัตว์ของคนไทยมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน คนไทยเมตตาสัตว์เพราะเห็นว่าสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่รับรู้ความสุขทุกข์ได้ และตกอยู่ภายใต้ชะตากรรมเช่นเดียวกับคนเรา ดังที่มีสำนวนไทยว่าสัตว์เป็น “เพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย” ของมนุษย์ เมื่อเห็นว่าสัตว์ก็รับรู้ร้อนรู้หนาวเช่นเดียวกับคน จึงกระตุ้นให้คนไทยเกิดความเห็นอกเห็นใจและรู้สึกใกล้ชิดกับสัตว์ อีกประการหนึ่งคนไทยถือว่าสัตว์มีวิญญาณที่เวียนว่ายตายเกิดได้เช่นเดียวกับมนุษย์ คนที่ทำชั่วอาจเกิดใหม่เป็นสัตว์และสัตว์ที่ทำความดีอาจเกิดใหม่เป็นคน วิธี

คิดของคนไทยจึงแตกต่างจากของชาวตะวันตกโดยทั่วไป ที่ไม่เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและไม่ประเมิณการกระทำของสัตว์ในเชิงจริยศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่นมนุษย์ที่ทำความดีเท่ากันที่มีโอกาสได้รับการพิพากษาให้ไปเป็นทนต์สวรรค์รับใช้พระเป็นเจ้าตามหลักจริยธรรมของศาสนาคริสต์ ส่วนสัตว์ไม่มีโอกาสขึ้นสวรรค์ไปอยู่กับพระเป็นเจ้า และหากคนไทยจะต่อสู้เพื่อความกินดีอยู่ดีของสัตว์ก็จะกระทำไปเพราะสงสารสัตว์ มิได้ทำไปเพราะตระหนักในสิทธิของสัตว์เช่นชาวตะวันตก

ในบรรดาสัตว์ที่เกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างใกล้ชิดนั้น อาจถือได้ว่าไม่มีสัตว์ใดเกินหน้าสุนัข แม้แต่ชาวตะวันตกก็ยกย่องให้สุนัขเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของมนุษย์ในแง่ของความเป็นมิตรและความซื่อสัตย์ สุนัขมีบทบาทช่วยมนุษย์ในยามคับขันและผ่อนคลายความทุกข์อยู่บ่อยครั้ง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงคุณค่าของสุนัขไว้ตอนหนึ่งว่า

หมานั้นเป็นสัตว์ที่เปลี่ยนจิตใจไปจนหมดสิ้น เพื่อให้เข้ากับคนได้ และเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยสิ้นเชิง เพื่อเป็นสัตว์บ้านโดยแท้ ไม่มีธาตุของสัตว์ป่าเหลืออยู่ในตัวอีกเลย สัตว์อื่นใดที่เชื่องสนิทเหมือนหมานั้นเห็นจะไม่มี และมีความผูกพันกับมนุษย์ด้วยใจสมัครยิ่งกว่าสัตว์อื่นใดในโลก^{๖๖}

^{๖๖} คึกฤทธิ์ ปราโมช, หัวมจรณพ (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๑๕๑๒), หน้า ๑๒๕.

สุนัขเริ่มเข้ามาอยู่กับคนเมื่อเริ่มยุคล่าสัตว์โดยมีหน้าที่เฝ้ายามให้มนุษย์และกินเศษกระดูก เศษอาหารที่เหลือจากมนุษย์ คาดกันว่าสุนัขเริ่มเข้ามาอยู่กับมนุษย์ประมาณ ๕๐,๐๐๐ ปีมาแล้วในยุคหิน ส่วนแมวเริ่มมาอยู่กับมนุษย์ในยุคเริ่มอารยธรรมเมื่อประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว หรือในยุคเหล็ก^{๑๖}

ความเป็นมิตรของสุนัขและประโยชน์นานาประการที่สุนัขเอื้อต่อคนเรา เป็นปัจจัยให้เราเริ่มคิดว่าสุนัขเป็นมากกว่าสัตว์เลี้ยงที่มีแต่สัญชาตญาณ กล่าวคือ การที่สุนัขต่อสู้กับคนร้ายเพื่อช่วยเจ้าของให้พ้นภัย อาจตีความได้ว่าสุนัขมีความจงรักภักดีต่อเจ้าของ มีความกตัญญูกตเวทิตะ และมีความกล้าหาญ ซึ่งล้วนแต่เป็นคุณธรรมที่มนุษย์ยกย่องสรรเสริญ ซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปว่าสุนัขมีการกระทำที่เป็นจริยธรรม การกระทำของสุนัขจึงถูกประเมินคุณค่าว่าเป็นการทำดี ซึ่งมีความหมายมากกว่าการกระทำตามสัญชาตญาณ

ชาวไทยทั่วไปซึ่งได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากพระพุทธศาสนา และจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งยอมรับเรื่องกฎแห่งกรรมย่อมประเมินการกระทำของคนและสัตว์ว่าดีหรือชั่วได้ เช่น สุนัขที่ชอบแกล้งแมวเป็นสุนัขที่เลว และสุนัขที่ปกป้องเจ้าของเป็นสุนัขที่ดี โนมหากาพย์มหาภารตยุทธของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้มีเรื่องราวสุดดีคุณธรรมของสุนัขตอนหนึ่งว่า ภายหลังสงครามชิงบัลลังก์คืนของยูธิษฐิระเสร็จสิ้นลง และพระองค์ได้ครอบครองหัตดินปรนรอนอย่างผาสุกจนกระทั่งช่วงปลายของรัชสมัยได้ปรากฏภัยพิบัติหลายอย่าง ๑ ตามกรรมของแต่ละบุคคล ผู้ที่มีส่วนในการชิงบัลลังก์ก็ล้มหายตายจากไป ทั้งฝ่ายมิตรและฝ่ายศัตรู ซึ่งเป็นพระประยูรญาติของพระองค์ พระองค์จึงสละราชสมบัติและออกสู่ป่าเป็นนักบวชพร้อมกับพระอนุชา ทั้งสี่คือ ภีมเสน อรชุน นกุล และสหเทพ พร้อมทั้งพระมเหสีคือ

นางเทราปที และมีสุนัขเดินตามไปด้วยความภักดีอีก ๑ ตัว ระหว่างทางจาริกขึ้นสู่ยอดเขานั้น พระอนุชาทุกคนพระองค์และนางเทราปทีต่างทนความยากลำบากไม่ไหว และสิ้นพระชนม์ลงคงเหลือแต่ท้าวยูธิษฐิระและสุนัข ๑ ตัวที่ติดตามพระองค์ไปอย่างใกล้ชิด ในที่สุดเมื่อจวนถึงยอดเขา พระอินทร์ได้ทรงปรากฏพระองค์พร้อมกับเชิญท้าวยูธิษฐิระขึ้นราชรถเพื่อขึ้นสู่สวรรค์ ดาวดึงส์ และทรงแจ้งให้ท้าวยูธิษฐิระทราบว่าจะพระอนุชาทั้งสี่และนางเทราปทีต่างก็รอพระองค์อยู่ที่ดาวดึงส์แล้ว เมื่อท้าวยูธิษฐิระก้าวพระบาทขึ้นสู่ราชรถสุนัขก็ก้าวตามจะขึ้นไปด้วย พระอินทร์จึงตรัสห้ามว่าสุนัขเป็นสัตว์ต้องห้ามในเมืองสวรรค์เพราะจะไปทำให้พิธิบุชายัญของทวยเทพไม่บริสุทธิ์ และขอให้ท้าวยูธิษฐิระทิ้งสุนัขไว้ในโลกมนุษย์เช่นเดียวกับที่ทิ้งร่างพระอนุชาและพระมเหสีไว้ แต่ท้าวยูธิษฐิระกลับตรัสตอบว่า

ขอเดชะ! ข้าพระองค์มิได้ทิ้งน้อง ๆ และชยาแต่อย่างใด หากเขาได้สิ้นบุญสิ้นวาสนาไปเสียก่อน และข้าพระองค์ก็ไม่สามารถจะยับยั้งกาลกิริยาของพวกเขาได้ ส่วนสุนัขตัวนี้มีความจงรักภักดีต่อข้าพระองค์มาก มันสู้ต่อสู้สำหรับติดตามข้าพระองค์มาจากพื้นโลก ข้าพระองค์ไม่สามารถจะทิ้งมันไว้เบื้องหลังได้ เพราะจะเป็นการผิดหลักธรรมอย่างอกุศลวิญญู มาตรฐานว่าข้าพระองค์จะต้องสูญเสียสวรรค์อันเป็นที่พึงปรารถนาไป ข้าพระองค์ก็จะยอมแต่จะให้ข้าพระองค์ทอดทิ้งผู้จงรักภักดีที่ติดตามข้าพระองค์มานั้น ข้าพระองค์ทำไม่ได้! ขอพระองค์ได้โปรดประทานอภัยโทษให้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิดพระเจ้าข้า^{๑๗}

^{๑๖} Miranda Green, *Animals in Celtic Life and Myth* (London : Routledge, 1992), pp.24-26.

^{๑๗} กฤษณะ ไทวปายเนช วยาส, *มหาภารตยุทธ*, แปลและเรียบเรียง โดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลสสัย (กรุงเทพฯ : รุ่งแจ้งการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๖๐.

เมื่อท้าวอุษิษฐิระกล่าวยังไม่ทันจบ
สุนัขตัวนั้นก็กลายร่างเป็นพระนารายณ์
สี่กรตรัสแก่ท้าวอุษิษฐิระว่าพระองค์ได้
แปลงร่างเป็นสุนัขเพื่อทดลองความ
มั่นคงในธรรมชาติของท้าวเธอ และ
เห็นสมควรที่ท้าวอุษิษฐิระจะได้ขึ้นไป
เสพสุขในสวรรค์

เนื้อหาสาระจากมหากาพย์มหา
ภารตะอันเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์
ภควัทคีตาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
นั้น สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเชิงจริย-
ธรรมว่า พระเป็นเจ้าย่อมทรงประทาน
พรและช่วยเหลือผู้ที่ทำความดีและ
มั่นคงในความดี แม้แต่เรื่องที่เราเห็น
ว่าเล็กน้อยและคาดไม่ถึง เช่น ความ
เมตตากรุณาต่อสัตว์และการรับรู้ใน
ความดีงามของสัตว์ก็เป็นสิ่งที่พระเป็น
เจ้าทรงสรรเสริญ นอกจากนี้ สุนัขก็
มิใช่สัตว์เดรัจฉานที่ต่ำต้อยด้อยคุณค่า
แม้แต่พระเป็นเจ้าก็ยังทรงแปลงร่างเป็น
สุนัขเพื่อทดสอบคุณธรรมของมนุษย์

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระ
พุทธศาสนาก็มีเรื่องราวอยู่หลายเรื่อง
ที่กล่าวถึงการเสวยพระชาติเป็นสัตว์
ต่าง ๆ ของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในส่วนที่เป็นชาตก เรื่องราว
เหล่านี้แม้จะพิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นจริงหรือ
ไม่ในเชิงประสบการณ์อย่างเป็นรูปธรรม
แต่ก็แสดงแง่คิดหรือข้อเปรียบเทียบ
เชิงจริยธรรมให้เราเข้าใจสังคมมนุษย์
ในปัจจุบันมากขึ้น

ในกุกุรชาตก ขุททกนิกาย
พระสุตตันตปิฎก พระโพธิสัตว์เสวย
พระชาติเป็นสุนัขแสดงธรรมแต่พระ
ราชาผู้รับสั่งให้ฆ่าสุนัขทั้งหมดเพราะ
สุนัขในพระราชฐานลอบเข้าไปกัดหน้
หุ้มราชรถเสียหาย พระราชาเข้าใจว่า
เป็นการกระทำของสุนัขภายนอก ต่อมา
พระโพธิสัตว์ในร่างของสุนัขได้พิสูจน์
ว่าสุนัขภายนอกไม่ใช่ผู้ทำความผิด ผูก
สุนัขจึงรอดตาย ธรรมที่พระโพธิสัตว์ทรง
แสดงต่อพระราชาเป็นเครื่องเตือนใจ
มิให้ข่มเหงรังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า^{๑๕}

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนว่า
ทั้งคนและสัตว์ต่างก็อยู่ภายใต้กฎแห่ง
กรรมและการสร้างสมกรรม トラบที่ยัง
ไม่บรรลุลูกความพ้นทุกข์ ทั้งคนและสัตว์
ต่างก็วนเวียนอยู่กับการทำดีทำชั่ว
ดังนั้นจึงยังไม่อาจจะบรูได้ว่าคนทำความ
ดีมากกว่าสัตว์หรือสัตว์ทำความดีมากกว่าคน

จึงมิใช่เรื่องแปลกหากในชาตกทาง
พระพุทธศาสนาจะปรากฏว่าสัตว์
สามารถสอนธรรมแก่คนได้

ในโลกของความเป็นจริง เป็นเรื่อง
ที่น่าพิจารณาว่า คุณค่าของชีวิตขึ้นอยู่กับ
ประเภทของสิ่งมีชีวิตหรือประโยชน์
ของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ต่อสังคมและต่อโลก
เช่น โจรที่ปล้นฆ่าข่มขืนผู้หญิงเป็น
จำนวนมากโดยไม่สำนึกผิด กับสุนัขที่
นำทางคนตาบอดหรือช่วยคนให้รอดพ้น
จากอันตราย ชีวิตของใครจะมีคุณค่า
มากกว่ากัน แต่อย่างน้อยที่สุดข้อคิด
จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งใน
พระไตรปิฎกและอรรถกถาก็มีนัยบ่ง
บอกว่า ประเภทของสิ่งมีชีวิตมิได้ค้ำ
ประกันคุณธรรมของสิ่งมีชีวิตนั้นเสมอ
ไป แม้พระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นอดีตชาติของ
พระพุทธเจ้าก็ยังเคยเสวยพระชาติเป็น
สุนัขหรือเป็นตัวเหี้ย (เช่น ในโคธชาตก)
และได้แสดงธรรมโปรดมนุษย์ผู้มีสถาน-
ภาพสูง เช่น สุนัขแสดงธรรมโปรดพระ
ราชา และพญาเหี้ยแสดงธรรมโปรด
พระดาบส ในโคธชาตก พญาเหี้ยได้
กล่าวติเตียนพระดาบสอย่างรุนแรงที่
ใช้อุบายลวงจะกินตนว่า

นี่เจ้าผู้โง่เขลา จะมีประโยชน์อะไรแก่เจ้า
ด้วยชญาและการนุ่งห่มหนังเสือเหลือง
ภายในของเจ้าแสนจะรกรุงรัง
เจ้าดีแต่ซัดสีภายนอกเท่านั้น^{๒๐}

^{๑๕} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๑
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

แนวคิดจริยศาสตร์ไทยซึ่งวางพื้นฐานอยู่บนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมไทยนั้น ไม่มีข้อถกเถียงว่า สัตว์เจ็บปวดได้เช่นเดียวกับมนุษย์หรือไม่ ดังที่ถกเถียงกันในจริยศาสตร์ตะวันตก ชาวไทยทั่วไปยอมรับว่า สัตว์รู้ร้อนรู้หนาวได้เช่นเดียวกับมนุษย์ การรับรู้ของสัตว์ขึ้นอยู่กับขนาดของสัตว์ เช่น การรับรู้ของงูยอมน้อยกว่าการรับรู้ของวัวควาย ผลของกรรมในทางพระพุทธศาสนาจึงขึ้นอยู่กับขนาดของสัตว์ ชนิดของสัตว์ และคุณค่าของสัตว์ต่อโลก เป็นต้น เช่น การฆ่างูยอมน้อยเป็นกรรมชั่ว เป็นบาปน้อยกว่าการฆ่าวัวควาย และในส่วนของมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน การฆ่านกบวชผู้ประพฤติธรรม ย่อมเป็นบาปมากกว่าการฆ่าโจรผู้โหดร้าย นอกจากนี้ จริยศาสตร์ไทยยังถือว่า สัตว์มีได้มีเพียงแต่สัตตชาติญาณ แต่สามารถเลือกการกระทำได้ มิฉะนั้นจะอธิบายกระบวนการเวียนว่ายตายเกิดตามกฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติไม่ได้ กล่าวคือ ถ้าสัตว์ล้วนทำตามสัตตชาติญาณ เราจะพิจารณากรรมดีกรรมชั่วของสัตว์ได้อย่างไรว่า สัตว์ตัวใดจะได้เกิดใหม่ในภพชาติที่ดีกว่าเดิมหรือเลวกว่าเดิม ในคัมภีร์พระไตรปิฎกตอนที่เห็นชาดก จะเห็นได้ว่า มีนัยคำสอนที่ยอมรับว่า สัตว์สามารถพัฒนาคุณธรรมตามลำดับได้ เช่น อดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่เป็นพระโพธิสัตว์ในพระชาติแรก ๆ ปรากฏ

ว่าเป็นสัตว์นาคชนิด เมื่อสร้างสมบารมีและคุณงามความดีมากขึ้นตามลำดับในพระชาติสุดท้าย ๑๐ พระชาติได้เป็นมนุษย์โดยตลอด และในที่สุดก็ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า คำสอนเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดดังกล่าว ในพระพุทธศาสนานับสนุนให้เรายอมรับว่า ทั้งมนุษย์และสัตว์ล้วนมีจิตวิญญาณและควรได้รับการปฏิบัติอย่างมีเมตตากรรม

แนวคิดจริยศาสตร์ไทยไม่เพียงแต่ยอมรับความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาและบทบาทอำนาจของเทวดาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเท่านั้น แต่ยังยอมรับความเชื่อแบบวิญญาณนิยม (Animism) ด้วย กล่าวคือ มีแนวคิดว่าในสรรพสิ่งธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ จอมปลวก ป่าเขา และแม่น้ำล้วนมีภูตมีเทวดาสงสถิตอยู่ ความเชื่อดังกล่าวทำให้มนุษย์มองเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติที่ต้องอิงอาศัยธรรมชาติส่วนอื่น ๆ มนุษย์ไม่ใช่ศูนย์กลางของจักรวาล และมีได้เป็นนายของโลก ศาสตราจารย์ลิลี เดอ ซิลวา (Lily de Silva) ผู้สอนพุทธศาสนศึกษาในมหาวิทยาลัยเปราเทเนีย ประเทศศรีลังกา ได้แสดงทัศนะว่า พระพุทธศาสนาก็มีแนวคำสอนส่งเสริมให้มนุษย์มีชีวิตที่เรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ ให้ถือแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา ไม่บีบบังคับตนเองและไม่ตามใจตนเองอย่างมัวเมา การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติก็ให้เป็น

ไปเช่นเดียวกับสิ่งที่ผสมผสงเกสรดอกไม้ มันไม่ทำลายความงามของดอกไม้ และในขณะเดียวกันก็ไม่ทำให้กลิ่นหอมของดอกไม้ลดน้อยลงเลย เมื่อผึ้งสามารถผลิตน้ำผึ้งจากเกสรดอกไม้ได้ คนเราก็น่าจะสรรค์สร้างความสุขและความสำเร็จในชีวิตโดยไม่ทำร้ายโลกธรรมชาติได้เช่นกัน^{๒๐}

“ดีที่สุดคือจตุรบาท” เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ไทย

จากลักษณะแนวคิดจริยศาสตร์ไทยตามที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแตกต่างจากแนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตกที่นักวิชาการทั่วไปคุ้นเคยอยู่หลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ยอมรับคุณค่าทางจริยธรรมและทางจิตวิญญาณของสัตว์ในการเลือกกระทำของตน

การปลดปล่อยตัวของเรารอกจากกรอบความคิดแบบตะวันตก ที่ผูกขาดให้จริยศาสตร์เป็นเรื่องเฉพาะของมนุษย์ ย่อมมีผลทำให้ความอหังการในความเป็นมนุษย์ของเราลดลงและความเข้าใจในพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตไทยจะทำให้เรามีชีวิตอยู่อย่างกลมกลืนกับโลกธรรมชาติ หากใครสักคนจะบอกเราว่า “สัตว์สี่เท้าเป็นสัตว์โลกที่ดีที่สุดและดีกว่ามนุษย์” หรือ “สุนัขมีคุณงามความดียิ่งกว่าคนบางคน” ก็ไม่น่าจะมีผลปลุกเร้าอัตตาของเราให้เราร้อน หากเราจะสังเกตตัวเองและสาธารณชนใน

^{๒๐} Lily de Silva “The Buddhist Attitude,” in *Environmental Ethics*, ed. Louis P. Pojman, p.254.

สังคมไทยปัจจุบันนี้ก็จะเห็นได้ว่า คนส่วนใหญ่ดูเหมือนจะยอมรับคุณค่าของสุนัขมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อนโยบายการบริหารประเทศ การเผยแพร่ข่าวสาร การโฆษณา และการพัฒนาจิตใจของผู้คนในสังคม ยกตัวอย่างเช่น ในอดีตช่วง ๕ ปีก่อนหน้านี้ ย้อนลงไป การจัดการกับสุนัขจรจัดคือการฆ่าทิ้ง ชาวที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ทำให้ทุกคนรับทราบ ว่า ผู้บริหารกรุงเทพฯ ต้องฆ่าสุนัขจรจัดที่เทศบาลจับได้ถึงวันละ ๒๐ ตัว ทุกวัน ชะตากรรมและความ เป็นอยู่ของสุนัขจรจัดในกรุงวังรอวันฆ่า ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความสลดสังเวชและไม่เชื่อว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวมีขึ้น ในประเทศที่เจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ภาพลักษณ์ของประเทศไทยในเรื่องการปฏิบัติต่อสัตว์ที่ปรากฏต่อสายตาของชาวโลกจึงไม่งดงามเท่าที่ควร นอกจากเรื่องการฆ่าสุนัขแล้ว ก็ยังมีเรื่องการยิงทิ้งช้างที่ตกมันและเสือที่หลุดจากกรง

ในปัจจุบัน การตื่นตัวในคุณค่าของสัตว์และค่านิยมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นของชาวไทยทำให้นโยบายของรัฐพลอยเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น ไม่มีการฆ่าสุนัขจรจัดวันละหลายร้อยตัว แต่ลดประชากรสุนัขโดยวิธีทำหมันและฉีดยากันพิษสุนัขบ้า ไม่ฆ่าช้าง เสือ จระเข้ และสัตว์ต่าง ๆ อย่างไร้สติปัญญา แต่ใช้วิธียิงด้วยยาสลบ และนำไปกักกันตามเดิมเพื่อไม่ให้เป็นอันตรายต่อผู้อื่น

เมื่อข้อความพระราชทาน “ดีที่สุดคือจตุรบาท” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรากฏสู่สาธารณชน

สังคมไทยได้ตอบรับอย่างพร้อมเพรียง แม้จะมีได้แสดงว่าทศวรรษเกี่ยวกับข้อความดังกล่าวอย่างเอิกเกริกก็ตาม มีการบริจาคที่ดินและสร้างสถานที่เลี้ยงสุนัขจรจัดเพิ่มขึ้นหลายแห่ง ภาพยนตร์ที่โฆษณาสินค้าต่าง ๆ ทางโทรทัศน์ในปัจจุบันมีสุนัขเป็นตัวเอกอยู่หลายเรื่อง หลายตอนปรากฏให้เห็นทุกวันและวันละหลายครั้ง บางตอนก็แสดงความเลวของมนุษย์ เช่น ตอนที่นำลูกสุนัขไปปล่อยวัด และตอนที่คนเอากระป๋องสีราดบนตัวสุนัขให้สัตว์ขณและเอะเทอะไปทั่วห้อง (แม้จะย้อนกลับมาตบหัวสุนัขเพื่อขอโทษก็ตาม) นโยบายของรัฐและโฆษณาทางสื่อมวลชนจะไม่ประสบผลสำเร็จอย่างแน่นอน ถ้าคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้มีแนวคิดทางจริยศาสตร์แบบไทย และในส่วนตัวของจิตใจไม่ได้แอบยอมรับกับอยู่แล้วว่า “ดีที่สุดคือจตุรบาท”

บรรณานุกรม

ภาษาไทย
 คึกฤทธิ์ ปราโมช. **ห้วงมหรณพ**. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๒.
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. เล่มที่ ๒๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
 ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาบาลี อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒.
 วยาส, กฤษณะ ไทวายนะ. **มหาภารตยุทธ** แปลและเรียบเรียงโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๑๒.
 สมาคมพระคริสตธรรมไทย. **พระคริสตธรรมคัมภีร์**. กรุงเทพฯ : ไม้ระบูนี่พิมพ์, ไม้ระบูนี่พิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

Albert, Ethel M. ; Denise, Theodore C. ; and Peterfreund, Sheldon P. **Great Traditions in Ethics**. New York : D. Van Nostrand Company, 1969.
 Francis of Assisi, St. **The Little Flowers of St. Francis**. Translated by Raphael Brown. New York : Image Books, 1958.
 Green, Miranda. **Animals in Celtic Life and Myth**. London : Routledge, 1992.
 Kant, Immanuel. “Rational Being Alone Have Moral Worth.” In **Environmental Ethics**, p.33. Edited by Louis P. Pojman. Belmont, CA : Wadsworth Publishing Company, 1998.
 Kenny, Anthony. “Descartes to Kant.” In **The Oxford Illustrated History of Western Philosophy**, p.113. Edited by Anthony Kenny. New York : Oxford University Press Inc., 1994.
 Olen, Jeffrey and Barry, Vincent. **Applying Ethics**. Belmont, CA : Wadsworth Publishing Company, 1999.
 Regan, Tom. “The Case for Animal Rights.” In **Applying Ethics**, p.425. Edited by Jeffrey Olen and Vincent Barry. Belmont, CA : Wadsworth Publishing Company, 1999.
 Silva, Lily de. “The Buddhist Attitude Towards Nature.” In **Environmental Ethics**, p.254. Edited by Louis P. Pojman. Belmont, CA : Wadsworth Publishing Company, 1998.
 White, Lynne. “The Historical Roots of Our Ecological Crisis.” In **Environmental Ethics**, p.19. Edited by Louis P. Pojman. Belmont, CA : Wadsworth Publishing Company, 1998.

Abstract **"The Best is the Four-footed" and the Thai Ethical Thought**

Pataraporn Sirikanchana

Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences, The Royal Institute, Thailand

"The Best is the Four-footed" is the royal saying of His Majesty, King Bhumipol Adulyadej, as appeared in the New Year card given to all Thai people last year. Its meaning lights up the fact that the four-footed animal, especially a dog, is the best creature on earth. Its merits, such as friendliness, loyalty to its master, and so on, are beyond compare. Westerners generally believe that dogs live no ethical life, whereas most Thai people who are inspired by Buddhism and Hinduism assert dogs' moral deeds. Taking dogs as our moral exemplars may lessen our sense of self attachment and enlighten our ethical thought.

Key words : the four-footed, dog, ethical thought